

**HUGUETTE HATEM, «Un joc de miralls», presentació a
L'art de la comédie, L'Avant Scène Théâtre, 1984.**

L'art de la comédie és una obra tan inquietant com les de la trilogia de Pirandello i, per altra banda, Eduardo De Filippo rendeix homenatge a aquest autor amb una obra que pot recordar els *Sis personatges a la cerca d'autor*: si exceptuem dos comparses (un amb veu en off i l'altre, un Sagristà que gairebé no té cap frase), els personatges sobre els que planeja l'equívoc de la seva identitat en la intriga d'Eduardo són sis. Així, quaranta anys més tard (els *Personatges* són de 1921), Eduardo rememora el seu encontre juvenil amb Pirandello i aprofundeix en la via oberta pel gran dramaturg sicilià.

Quin interès pot tenir multiplicar els jocs de miralls, sumint l'espectador en la indecisió i el vertigen? L'obra respon a aquesta pregunta d'una manera gairebé miraculosa, obrint de sobte vies clares i lluminoses.

En aquesta obra es va més enllà de la simple representació del «teatre dins del teatre». Intentem acotar l'estructura de la segona part: és impossible decidir si ens trobem en

presència de personatges tradicionals de teatre (el metge, el farmacèutic, el capellà, la mestra d'escola, la parella de rústecs) o d'actors d'una companyia ambulat que interpreten els seus propis papers, i el problema no serà resolt ni pels personatges que, tal vegada, representen la comèdia, ni pel públic. No és ja l'*Enric IV* de Pirandello, on ens preguntem si el personatge està boig o no ho està; aquí és la realitat mateixa del personatge en la seva vertadera identitat la que és posada en dubte.

Podria dir-se, per tant, que Eduardo De Filippo ens obliga a admetre d'una manera equilibrada la coexistència de dues interpretacions, o almenys la seva alternança en el nostre judici; ens obliga a acceptar la contradicció i a no escollir cap dels termes de l'alternativa en particular. Aquesta sembla ser una de les claus per entendre correctament l'obra. És cert que molt abans de De Filippo el teatre ja s'havia plantejat la qüestió de la doble naturalesa de l'actor que continua sent ell mateix mentre encarna algú altre. Però aquesta problemàtica s'eleva ara a un altre nivell —l'actor és un actor que interpreta o no un altre personatge—, i per aquesta via es podria arribar a concebre una intriga encara més complexa multiplicant els

nivells d'indecisió; per exemple, el personatge del metge comportaria un enigma suplementari si no fos interpretat per un actor de la companyia, perquè llavors podria ser ell mateix un impostor. O encara millor: determinats visitants del Prefecte són actors del «Capannone» i d'altres són autèntics visitants.

INTERPRETAR ALHORA UN TEXT O UNA IMPROVISACIÓ

L'obra i la manera d'apropar-se a ella poden ser vistes també des d'un altre angle: *L'arte della commedia* és també la commedia dell'arte contemplada al revés, ja que si es tracta d'actors, si la segona hipòtesi és la bona, són actors que a la segona part improvisen meravellosament sobre un «canovaccio» digne de la comèdia italiana dels segles XVI i XVII. En el seu text «escrit» i sense variants, Eduardo De Filippo fa que el mateix actor interpreti alhora o bé un text i bé una improvisació —en el segon nivell de la representació evidentment. I si se li pregunta què en pensa, respon amb un somriure que ell mateix no ho sap.

LA POSICIÓ DE L'ESPECTADOR

l'espectador? Alhora es troba fora i dins de l'escena: comparteix les incerteses del Prefecte, espectador eventual d'un espectacle que se li ofereix; a més, ell mateix representa un paper. ¿No hem utilitzat abans el terme «interpretació» per a l'espectador que intenta comprendre, participar a l'obra, a la doble obra que es desenvolupa al seu davant? Des d'aquesta perspectiva, l'obra no pot quedar-se únicament en el pla de la comicitat de situacions o de personatges; el final tràgic del farmacèutic desmenteix aquesta apreciació. Està realment mort o fingeix la mort a la perfecció? Aquest és l'enigma que l'espectador intenta resoldre.

Aquesta obra de teatre no és una obra en el sentit tradicional del terme. A les seves dues parts combina la intriga pròpiament dita amb el que es podria considerar un segon pròleg i és una exposició de les concepcions teatrals de l'autor en la direcció indicada per Molière, com si la *Crítica de l'escola de les dones* fos d'alguna manera el pròleg al sisè acte de *L'escola de les dones*.

Un cop hem assolit aquesta visió refractària de les coses i els éssers, apareix la conclusió inevitable gràcies a la màgia persuasiva de l'obra. Aquesta conclusió és formulada per Oreste Campese, el director de la companyia, l'àlter ego d'Eduardo De Filippo. L'autèntica identitat dels éssers no modifica en res els fets: tot el que succeeixi a l'escenari és cert i, com a corol·lari, tot el que és cert és també espectacle.